

Montesquieu-instituut, miniseminar over Eindrapport Staatscommissie 18 december 2018
Spreekpunten Inleiding Ruud Koole

1. aanleiding en opdracht staatscommissie

- Tijdens Algemeen Politieke Beschouwingen Eerste Kamer in 2014 maakte VVD-fractievoorzitter Loek Hermans hier opmerkingen over. Later werd in de Eerste Kamer een motie-Duthler aangenomen, die de basis werd voor overleg tussen beide Kamers en voor de uiteindelijke opdracht door kabinet). In die opdracht stond de toekomstbestendigheid van het parlementair stelsel centraal, waarbij aandacht werd gevraagd voor de volgende punten

- betrokkenheid burgers
- Europese besluitvorming
- decentralisaties
- electorale volatiliteit
- digitalisering en sociale media

Later nog enkele zaken toegevoegd

- motie Van der Staaij over goedkeuring EU-verdragen
- regeerakkoord Rutte III: vragen over constitutionele toetsing en regionaal element in kiesstelsel

De staatscommissie werd in februari 2017 geïnstalleerd [zie:

<https://www.staatscommissieparlementairstelsel.nl/>]

2. open werkwijze commissie

Naast onderlinge discussies in commissie, ontving de staatscommissie veel brieven/mails van geïnteresseerde burgers, zette zij website (digitale werkruimte) op, creëerde zij een 'buitenring van deskundigen' en nodigde zij vele individuele deskundigen uit om staatscommissie te informeren op deelonderwerpen.

De voortgang was zichtbaar door tussenrapportages: de 'Probleemverkenning' in oktober 2017 en de 'Tussenstand' in juni 2018.

Het Eindrapport *Lage drempels, Hoge dijken* werd vorige week (13 december 2018) gepubliceerd. Het is geen wetenschappelijke publicatie, maar is wel wetenschappelijk verantwoord; het resultaat van veel interessante interne discussies met geven en nemen, maar eindrapport wordt gedragen door alle commissieleden.

3. urgentie van voorstellen

- Veel gaat goed in Nederland: Nederland scoort relatief hoog in internationale lijstjes: de tevredenheid met de democratie is hoog, zowel in vergelijking met andere landen als in vergelijking met enkele decennia geleden.

- Maar er zijn ook zorgpunten: twee 'rode draden' in het rapport:

* De eerste rode draad: de staatscommissie heeft vastgesteld dat de inhoudelijke representatie in onze democratie te kort schiet. De parlementaire democratie werkt op dit moment niet voor iedereen even goed. Burgers voor wie de democratie minder goed werkt, dreigen af te haken op de politiek of zijn al afgehaakt. Dit probleem hangt nauw samen met de maatschappelijke verdeeldheid tussen hoger opgeleiden die de vruchten plukken van de globalisering en andere groepen in de samenleving, door het SCP aangeduid als 'onzekere werkenden' en 'achterblijvers', die daarvan veel minder profiteren en zich in een snel veranderende

wereld vooral onzeker en verweesd van de overheid voelen. Vooral in de laatste groep zijn er velen die zich niet goed vertegenwoordigd, niet gehoord en vaak niet serieus genomen voelen. Het gevaar is dat deze mensen hun vertrouwen verliezen in de parlementaire democratie. Het recente fenomeen van de 'gele hesjes' illustreert dit nog eens.

Het verbeteren van de werking van de democratie is dan ook een kernthema van het rapport van de staatscommissie, met name de betrokkenheid van lager opgeleiden bij de democratie.

* De tweede rode draad. De staatscommissie heeft haar onderzoek naar het functioneren van het parlementair stelsel geplaatst binnen het bredere kader van de democratische rechtsstaat. De tweede rode draad is de zorg of onze democratische rechtsstaat wel voldoende weerbaar is. Buitenlandse voorbeelden laten zien dat een democratische rechtsstaat geen definitieve verworvenheid is, maar voortdurend moet worden onderhouden. In verschillende landen vindt democratische normvervaging plaats. De rechtsstaat staat er onder druk. Dat moeten we in Nederland voorkomen.

Daarbij komt de relatief nieuwe digitale revolutie. Die brengt veel goeds, maar ook gevaren met zich mee. Voor een democratie is een open en eerlijk verkiezingsproces essentieel. Maar wanneer kiezers buiten de openbaarheid gemanipuleerd worden door microtargeting, waarvan de financiering bovendien onduidelijk is, komen fundamentele democratische waarden als persoonlijke autonomie en keuzevrijheid, gelijke toegang tot informatie onder druk te staan.

Deze problematiek is urgent, net zoals de tekortschietende inhoudelijke representatie.

4. 'top zeven' van voorstellen

In het rapport worden 83 voorstellen gedaan ter versterking van het parlementaire stelsel in de democratische rechtsstaat. Daar zitten vele institutionele wijzigingsvoorstellen bij. Maar uitdrukkelijk zeggen we verschillende keren dat het ook gaat om noodzakelijke veranderingen in de politieke cultuur.

Tussen beide bestaat overigens een wisselwerking.

Van de 83 voorstellen hebben we er zeven uitgelicht als de 'top zeven':

- * Aanpassing van het kiesstelsel voor de Tweede Kamer (in de richting van wat het Burgerforum al in 2005 voorstelde);
- * Invoeren van de gekozen formateur;
- * Opstellen van een Wet op de politieke partijen (Wpp);
- * Meer democratische kennis en vaardigheden in het onderwijs;
- * Invoeren terugzendrecht voor de Eerste Kamer.
- * Invoering van een correctief bindend referendum;
- * Instellen van een Constitutioneel Hof;

[deze laatste twee, referendum en constitutioneel hof, zijn te beschouwen als aanvullingen op de representatieve democratie, die centraal staat in de analyse van de staatscommissie; zij zijn aanvullingen die men zou kunnen zien als noodzakelijk noodventielen]

Verschillende van deze 'top zeven' zullen zo dadelijk zeker aan de orde komen. Sommige ervan zijn nieuw; andere niet. Maar ook die laatste zijn vanwege de urgentie om nu bezig te gaan met het toekomstbestendig maken van onze parlementaire democratie weer helemaal actueel.

5. Hoe verder?

De staatscommissie doet een dringende oproep aan alle betrokkenen (in de eerste plaats regering en parlement, maar niet alleen zij) deze voorstellen serieus te overwegen en - wat regering plus Kamers betreft - deze vervolgens zoveel mogelijk uitvoering te brengen. Dat vereist dat kabinet en beide kamers over de eigen schaduw heen springen. De urgentie van de situatie vraagt hierom.